

अध्याय 6

रामनवमी उत्सव र मसजिदको जीर्णोद्वार, गुरूको कर स्पर्श (हातको छुवाइ) को महिमा, रामनवमी उत्सव, उर्सको (कुनै मुसलमानको मृत्युतिथिमा मनाइने उत्सव) प्राथमिक अवस्था र रूपान्तर तथा मसजिदको जीर्णोद्वार।

गुरूको कर स्पर्श (हातको छुवाइ) को गुण :-

जब सद्गुरू नै डुडागलाई खियाउने व्यक्ति हुनुहुन्छ भने वहाँले निश्चय नै कुशलता तथा सरलतापूर्वक यो भवसागरबाट पार गराइदिनु हुन्छ। “सद्गुरू शब्द” को उच्चारण गर्दा नै मलाई श्री साईबाबाको संझना आइरहेछ। यस्तो लाग्दछ कि मानौं वहाँ स्वयं मेरो अगाडि खडा हुनुहुन्छ र मेरो शिरमा विभूति लगाइरहनु भएको छ। हेर्नोस्, हेर्नोस् वहाँले अब आफ्नो वर दिने हात उठाएर मेरो शिरमाथि राखि राखि रहनुभएको छ। अब मेरो हृदय आनन्दले भरिएको छ। मेरा आँखाबाट प्रेमाश्रु बहिरहेको छ। सद्गुरूको करस्पर्श (हातको छुवाइ) को शक्ति ठूलो र आश्चर्यजनक छ। संसारलाई भस्मगर्ने अग्निबाट पनि नाश गर्न नसकिने लिंग (सूक्ष्म) शरीर केवल गुरूको कर-स्पर्शबाट नै पलभरमा नै नाश हुन जान्छ। अनेक जन्मका सम्पूर्ण पाप नाश हुन जान्छन्। धार्मिक र ईश्वरीय प्रसंगहरूमा पूरै अभिरूचि भएको व्यक्तिको मन पनि स्थिर हुन जान्छ। श्री साईबाबाको मनोहर रूपको दर्शन गर्दा घाँटी खुशीले भरिएर आउँछ, आँखाबाट आँसुका धारा बग्नु लाग्छन्। अनि जब हृदय भावनाहरूबाट भरिन्छ, त्यसबेला (त्यो परब्रह्म म नै हुँ) भावको जागृति भएर आत्मानुभवको आनन्दको आभास हुन लाग्दछ। म र तँ का भेद (द्वैतभाव) नाश हुन जान्छ र तत्क्षण नै (त्यतिबेला नै) ब्रह्मको साथमा अभिन्नता प्राप्त हुन जान्छ। जब म धार्मिक गुण्यहरू पढ्छु त्यतिबेला छिनछिनमा सद्गुरूको संझना हुन जान्छ। बाबा, राम र कृष्णको रूप धारणा गरेर अगाडि खडा हुनुहुन्छ 2 स्वयं आफ्नो जीवन कथा मलाई सुनाउन लाग्नु

हुन्छ। अर्थात् जब म भागवतको श्रवण गर्दछु त्यतिबेला बाबाले श्री कृष्णको रूप धारण गर्नु हुन्छ। अनि यस्तो भए जस्तो लाग्छ कि वहाँ नै समस्त भागवत या भक्तरूपको कल्याणार्थ उद्भवगीता सुनाइरहनु भएको छ। जुनसुकै बेला कसैसँग वार्तालाप गर्दा पनि उपयुक्त अर्थ संझाउन सक्ने उदाहरण दिन सक्नाको निमित्त बाबाका कथाहरूलाई नै आफ्नो मनमा राखेको हुन्छु। त्यसबेला एक शब्द या वाक्यको रचना पनि गर्न सक्तन। तर जब वहाँले स्वयं कृपा गरेर, म द्वारा लेखाउन लगाउनु हुन्छ, त्यतिखेर फेरि त्यसको (लेखाइको) कुनै अन्त नै हुँदैन। जब भक्तरूपमा अहंकार बढ्न लाग्दछ त्यसबेला वहाँले शक्ति प्रदान गरेर उसलाई (भक्तरूपलाई) अहंकार शून्य बनाएर अंतिम ध्येयको प्राप्ति गराइदिनु हुन्छ। साथै उसलाई संतुष्ट पारेर अक्षय सुखको अधिकारी बनाइदिनु हुन्छ। जो बाबालाई नमस्कार गरेर (ढोगेर) अनन्यभावले वहाँको शरणमा जान्छ, त्यसलाई फेरि कुनै साधना गर्नुपर्ने आवश्यकता नै हुँदैन। धर्म, अर्थ, काम र मोक्ष सहजमै प्राप्त हुन जान्छन्।¹ ईश्वर कहों पुग्नाको लागि चार बाटा छन-कर्म, ज्ञान, योग र भक्ति। यी सबैमा भक्ति मार्ग बढी कांडाले ढाकिएको र स-साना खाडलहरूको साथै ठूला खाडलहरूबाट परिपूर्ण छ। तर यदि सद्गुरुप्रति विश्वास गरेर त्यस्ता खाडलहरूबाट बच्दै तथा उनको पाइला पछ्याउँदै सिधा अग्रसर हुँदै गयौ भने तिमी आफ्नो ध्येय अर्थात् ईश्वरको नजिक पुग्न जानेछौ। श्री साईबाबाले निश्चयात्मक स्वरमा भन्नुभएको छ कि स्वयं ब्रह्म र उनको विश्वको उत्पत्ति, रक्षण र लय गर्ने आदिका भिन्नभिन्न शक्तिहरूको पृथकत्व (भिन्नत्व) मा पनि एकत्व छ। यसैलाई ग्रन्थकारहरूले दर्शाएका छन्। भक्तरूपको कल्याणको लागि श्री साईबाबाले स्वयं जुन वचनहरूबाट आशुवासन दिनु भएथ्यो, ती वचनहरूलाई तेल उद्धृत गरिएको छ:-

.....
 1.2 सर्व धर्मान्परित्यज्य मामेक शरणा ब्रज।

अह त्वा सर्ववापेभ्यो मोक्षयिष्यामि मा शुचः॥ गीता 18-66

सम्पूर्ण धर्मलाई छोडेर केवल एकमेरो पाउमा आऊ।

म तिमीलाई समस्त पापबाट छुटाइदिनेछु शोकनगर।

“मेरा वक्तहरूका घरमा अन्न तथा वस्त्रको कहिल्यै पनि अभाव हुने छैन। यो मेरा विशिष्टता छ कि जो भक्त मेरो शरणाम आउँछन् र उन्तः करणबाट नै मेरो उपासक हुन्छन्, तिनको कल्याणको लागि म सदैव चिन्तित रहन्छु। 2 कृष्ण भगवानले पनि गीतामा यही संज्ञाउननु भएको छ। यसैले भोजन तथा वस्त्रको लागि बढी चिन्ता नगर। यदि केही माग्ने नै इच्छा अभिलाषा छ भने ईश्वरलाई नै भिक्षामा माग। सांसारिक मान तथा उपाधिहरूलाई त्यागेर ईश-कृपा (भगवानको कृपा(भगवानको कृपा) तथा अभयदान प्राप्त गर र तिनैद्वारा सम्मानित होऊ। सांसारिक ऐश्वर्यहरूबाट खराब बाटोमा लाग्ने नबन। आफ्नो इष्टलाई बलियोसँग पक्डिरहू। सम्पूर्ण इन्द्रियहरू र मनलाई ईश्वर चिन्तनमा लगाई राख। कुनै वस्तुबाट आकर्षित नहोऊ। सदैव मेरै स्मरणमा मनलाई लगाऊ, ताकि त्यो (मन) शरीर, सम्पत्ति र ऐश्वर्यतिर नलागोस्, अनि चित्त स्थिर, शान्त र निर्भय हुन जानेछ। यस्तो प्रकारको मनःस्थिति (मनको अवस्था) प्राप्त हुनु यो कुराको प्रतीक हो कि त्यो (मन) सुसंगतिमा (असल संगतिमा) छ। यदि चित्तको चंचलत नाश भएन भने त्यसलाई (चितलाई) एकाग्र गराउन सकिँदैन।”

बाबाको उपर्युक्त (माथि भनिएका) शब्दहरूलाई उद्धृत गरेर ग्रन्थकार शिरडीको रामनवमी उत्सवको वर्णन गर्छन्। शिरडीमा मनाइने उत्सवहरूमा रामनवमी बढी धूमधामसँग मनाइन्छ। अतएव यो उत्सवको पूर्ण विवरण जस्तो किसिमले साईलीला पत्रिका 1125 को पृष्ठ 117 मा प्रकाशित भएथ्यो, त्यही यहाँ संक्षेपमा दिइएको छ-

प्रारम्भ :-

कोपर गाउँमा श्री गोपाल राव गुंड नामका एक इन्सपेक्टर थिए। तिनी बाबाका परमभक्त थिए। तिनका तीन पत्नी थिए। तर एउटीका पनि सन्तान थिएन। श्री साईबाबाको कृपाबाट तिनलाई एउटा पुत्ररत्नको प्राप्त भयो। यो खुशीको उपलक्ष्यमा सन् 1817 मा तिनलाई शिरडीमा मेला अथवा उरूस (कुनै ठूलो व्यक्तिको निधन-तिथिको उत्सव) गर्नु पर्‍यो भन्ने विचार आया। तिनले यो विचार शिरडीका अरू भक्त तात्या पाटील, दादा कोते पाटील र माधव राव समक्ष विचारको लागि प्रकट गरे। ती सबैलाई यो विचार ज्यादै मन पर्‍यो। साथै तिनलाई बाबाको पनि स्वीकृति र आशुवासन प्राप्त हुन गयो। मेला भर्तको

लागि सरकारी आज्ञा आवश्यक थियो। यसको लागि एक प्रार्थना पत्र कलेक्टर कहाँ पठाइयो। तर ग्राम कुलकर्णी (पटवारी) ले आपत्ति उठाएको कारणले स्वीकृति प्राप्त हुन सकेन। परन्तु बाबाको आश्वासन प्राप्त भैसकेको नै थियो। त्यसैकारण फेरि प्रयत्न गरेपछि स्वीकृति प्राप्त भै गयो। बाबाको अनुमतिबाट रामनवमीको दिनमा मेला गर्ने निश्चित भयो। केही निष्कर्ष (परिणाम) लाई ध्यानमा राखेर नै बहाँले यस्तो आज्ञा दिनु भएको हो भन्ने लाग्छ। अर्थात् उरूस र रामनवमीका उत्सवहरूको एकीकरण तथा हिन्दु-मुस्लिम एकता। भविष्यका घटनाहरूबाट नै यो ध्येय पूर्णरूपले सफल भयो भन्ने स्पष्ट हुन्छ।

पहिलो बाधा त कुनै प्रकारले पाय भयो। अब पानीको अभावको दोश्रो कठिनाई खडा भयो। शिरडी त एउटा सानो गाउँ थियो। पहिलेदेखि नै त्यहाँ पानीको अभाव भई नै रहन्थ्यो। गाउँमा केवल दुई कुवा थिए जसमध्ये एउटा त प्रायः सुकेर जाने गर्थ्यो र अर्काको पानी नुनिलो थियो। बाबाले त्यसमा फूल हालेर त्यो कुवाको पानीलाई मीठो बनाइदिनुभयो। परन्तु एउटा कुवाको पानी कति मानिसको लागि पर्याप्त हुन सक्थ्यो र? यसैले तात्या पाटीलले बाहिबाट पानी मगाउने प्रबन्ध गरे। काठ र बाँसका कच्चा पसल बनाए। साथै कुरतीहरूको पनि आयोजना गरियो। गोपाल राव गुँडका एउटा मित्र दामूअण्णा कसार अहमद नगरमा बस्दथे। उनी पनि सन्तानहीन हुनाको कारणले दुःखी थिए। श्री साईबाबाको कृपाबाट उनलाई पनि एक पुत्ररत्नको प्राप्ति भयो। श्री गुँडले उनीलाई एउटा ध्वजा दिन भने। एउटा ध्वज जागिरदार श्री नाना साहेब निमोणकरले पनि दिए। यी दुबै ध्वजा ठूलो समारोहका साथ गाउबाट निकालिए र अन्तमा तिनलाई बाबाले “द्वारकामाई” भन्ने नामले पुकारिने मसजिदका कुनामा फहराई दिनु भयो। यो कार्यक्रम अहिले पनि पहिलेकै सैं चलिरहेको छ।

चन्दन समारोह :-

यो मेलामा एउटा अर्को कार्यक्रमको पनि श्री गणेश भयो, जो चन्दनोत्सवको नामले प्रसिद्ध छ। यो कोरहलका एक मुस्लिम भक्त अमीर सक्कर दलालको मस्तिष्कको सोचाइ थियो। प्रायः यस किसिमको उत्सव सिद्ध मुस्लिम सन्तहरूको सम्मानमा नै गरिएको हुन्छ। पहिले

प्रशस्त चन्दन दलेर, धेरै नै चन्दन-धूप (चन्दनको धूप अर्थात् श्रीखण्डको धूप, थालीहरूमा भरिन्छ र लोहवान (धूप) बालिन्छ। अनि अन्तमा त्यसलाई मसजिदमा पुन्जएर जुलूस समाप्त हुन्छ। थालीहरूको चन्दनहरू र धूप नीमको रूखमा र मसजिदको भित्ताहरूमा हालिदिइन्छ। यो उत्सवको प्रबन्ध पहिले तीनवर्ष सम्म श्री अमीर सक्करले गरे र उनीपछि उनकी धर्म पत्नीले गरिन्। यस प्रकार हिन्दूहरूद्वारा ध्वजा र मुसलमानहरूद्वारा चन्दनको जुलूस एक साथ चल्न लाग्यो र अहिलेसम्म पनि त्यसरी नै चलिराखेको छ।

प्रबन्ध:-

रामनवमी श्री साईबाबाका भक्तहरूको अत्यन्त नै प्रिय र पवित्र दिन हो। त्यस दिनमा काम गर्नको लागि धेरै नै स्वयंसेवक तयार हुन्थे र तिनीहरू मेलाको प्रबन्धमा सक्रिय भाग लिन्थे। बाहिरको सम्पूर्ण कामहरूको भार तात्या पाटीलले र भिन्नता कामको भार श्री साईबाबाकी एक परमभक्त महिला राधाकृष्ण माईले समाल्थिन्। यो मौकामा उनको निवासस्थान पाहुनाहरूले भरिभराउ हुन्थ्यो र उनले सबै मानिसहरूका आवश्यकताको पनि ध्यान राख्नुपर्थ्यो र साथै उनीले मेलाका सबै आवश्यक वस्तुहरूको पनि प्रबन्ध गर्दथिन्। उनले स्वयं खुशीसँग गर्ने अर्को काम थियो-मसजिदको सफाई गर्नु, चून लगाउनु आदि। मसजिदको प्लास्टर गरेको भूईं तथा भित्ताहरू निरन्तर धूनी बल्ने हुनाले काला भएका थिए। रातमा बाबा चावडीमा विश्राम गर्न जानु भएको बखतमा उनी यो काम (सफाईको काम) गर्ने गर्थिन्। सबै चीजहरू धूनी सहित बाहिर निकाल्नु पर्दथ्यो र सफाई-पोताइ भएपछि पहिलेकै जस्तै गरी सजाएर छोडिन्थ्यो। बाबाको अत्यन्त प्रिय कार्य गरीबहरूलाई भोजन गराउनु पनि यही कार्यक्रमको एक अंग थियो। यो कामको लागि ठूलो भोजको आयोजन गरिन्थ्यो र अनेक प्रकारका मिठाईहरू बनाइन्थ्यो। यो सब काम राधाकृष्ण माईकै निवासस्थानमा नै हुन्थ्यो। धेरै धनाढ्यर ऐश्वर्यशाली भक्तहरूले यो कार्यमा आर्थिक सहायता पुऱ्याउँदथे।

उरूसको रामनवमीको चाडसँग सम्बन्ध :-

सबै कार्यक्रम यस्तै किसिमले राम्रोसँग चल्दैरह्यो र मेलाको महत्व विस्तार-विस्तार बढ्दै गयो। सन् 1119 मा एक परिवर्तन भयो। एउटा भक्त कृष्ण राव जोगेश्वर भीष्म (श्री साईं सगुणोपासनाका लेखक) अमरावतीका दादा साहेब खापर्डेसँगै मेलाको एकदिन पहिले शिरडीको दीक्षित-वाडामा (भवनमा) बसे। दलानमा पल्टिएर विश्राम गरिरहेका बखतमा उनीलाई एउटा कल्पना सुझ्यो। यसै समयमा श्री लक्ष्मण राव उपनाम काकामहाजनी पूजाका सामग्री लिएर मसजिदतिर जाँदै थिए। ती दुईमा विचार-विनियम (छलफल) हुन लाग्यो। शिरडीमा उरूस र मेला ठीक रामनवमीको दिनमा नै हुनुमा अवश्य कुनै गूढ रहस्य रहेको छ भन्ने कुरा उनीहरूले सोचे। रामनवमी हिन्दूहरूको ज्यादै प्रिय दिन हो। यदि रामनवमी उत्सव (अर्थात् श्री रामको जन्म दिवस) को पनि श्री गणेश गरिदिइमा कस्तो बेस हुन्थ्यो? काका महाजनीलाई यो विचार निकै राम्रो लाग्यो। अब यो शुभ अवसरमा कीर्तन र ईश्वरको गुणानुवाद गर्न सक्ने हरिदास पाउनु मुख्य कठिनाई थियो। परन्तु भीष्मले यो समस्याको समाधान गरिदिए। मैले आफैँले बनाएको रामजन्मको वर्णन भएको “राम आख्यान” तैयार भैसकेको छ। म त्यसैको कीर्तन गरौंला। तिमिले हारमोनियममा साथ दिनु। साथै राधाकृष्णमाईले सुंठवडा (सुठो र चिनी मिसिएको चूर्ण) तैयार गरिदिने छन्।

अनि ती दुबै तुरुन्तै बाबाको स्वीकृति प्राप्त गर्नको लागि मसजिदमा गए। बाबा त अन्तर्यामी हुनुहुन्थ्यो। वहाँलाई त वाडा (भवन) मा के के भैराखेको छ भन्ने सबै कुराको जानकारी थियो। बाबाले महाजनीसँग “त्यहाँ (वाडामा) के के कुरा भैरहेथ्यो” भनी प्रश्न गर्नु भयो। यस्तो आकस्मिक प्रश्नले महाजनी घबडाए र बाबाका शब्दको अभिप्राय नसंझनाको कारणले उनी स्तब्ध (जडीभूत) भएर खडा भैरहे। अनि बाबाले भीष्मसँग “के कुरा हो” भनी सोध्नु भयो। भीष्मले रामनवमी-उत्सव मनाउने विचार बाबाको अगाडि राखे र स्वीकृति दिन प्रार्थना गरे। बाबाले खुशीसाथ अनुमति दिनुभयो। सबै भक्त खुशी भएर रामजन्मोत्सव मनाउने तैयारी गर्न लागे। भोलिपल्ट रंगी-विरंगी झण्डाहरूबाट मसजिद सजाइयो। श्रीमती राधाकृष्णमाईले एउटा भोलुंगो ल्याएर बाबाको आसनको

अगाडि राखिदिइन् र अनि उत्सव प्रारम्भ भयो। भीष्म कीर्तन गर्न खडा भए र महाजनी हारमोनियममा उनीलाई साथ दिन लागे। त्यसैबेला बाबाले महाजनीलाई बोलाउन पठाउनु भयो। यता बाबाले उत्सव मनाउने आज्ञा दिनु हो कि होइन भनी महाजनी शंकिता थिए। तर उनी बाबाको नगीच पुठनासाथ बाबाले उनीसँग प्रश्न गर्नुभयो- “यो सब के हो। यो झोलुंगो यहाँ किन राखिएको हो।” महाजनीले “रामनवमीको कार्यक्रम प्रारम्भ भैसंको, यसैकारण झोलुंगो यहाँ राखिएको हो” भनी बताए। बाबाले खोपाबाट दुहटा माला झिक्नु भयो। त्यसमध्ये एउटा माला वहाँले काकाजीको गलामा राखिदिनु भयो र अर्को चाही भीष्मको लागि पठाइदिनु भयो।

अब कीर्तन प्रारम्भ भइसकेको थियो। कीर्तन समाप्त भएपछि “श्रीराजाराम” को ठूलो स्वरले जयजयकार भयो। कीर्तनको स्थानमा अबीरको वर्ष गरियो। साराका सारा खुशीले रमाइरहेको बखतमा अचानक एउटा गर्जदो ध्वनि उनीहरूको कानमा पन्यो। वास्तवमा अबीरको वर्षा भै रहेको समयमा त्यसको केही कण अनायास नै बाबाको आँखामा पर्न गयो अनि त बाबा एकदम रिसाएर ठूलो स्वरमा अपशब्द भन्न र झपार्न लाग्नु भयो। यो दृश्य देखेर सबैजना डराएर छटपटाउन लागे। बाबाको स्वभावसँग राम्रोसँग परिचित अंतरंग भक्तहरू यी अपशब्दलाई कहिले खराब मान्ने खाले थिए र ? बाबाका यी शब्द तथा वाक्यहरूलाई उनीहरूले आशिर्वाद सम्झे। आज रामको जन्म दिन हो, यसैले रावणको नाशको साथै अहंकार तथा दुष्ट प्रवृत्तिरूपी राक्षसहरूको संहारको लागि बाबालाई रिस उठ्नु सर्वथा उचित नै हो भन्ने उनीहरूले सोचे। यसको साथसाथै जब कुनै समयमा पनि शिरडीमा कुनै नयाँ कार्यक्रम गर्न लागिन्थ्यो, त्यो बेला बाबा यस्तै किसिमले कुपित या क्रुद्ध भैहाल्ने गर्नु हुन्थ्यो भन्ने कुरा पनि उनीहरूलाई राम्रोसँग थाहा थियो। यसैले उनीहरू सबै स्तब्ध (जडीभूत) नै भै रहे। यता राधाकृष्णमाई पनि कहीं बाबाले सानो भलुडो त तोडफोड गर्नु हुन्न भनेर डरले कंपायमान थिइन्। यसैले उनले काका महाजनीसँग सानो झलुडो हटाउनको लागि भनिन्। तर बाबाले उनीलाई यसो गर्न दिनु भएन। केही समयपछि बाबा शान्त हुनुभयो र त्यो दिनको महापूजा र आरतीको कार्यक्रम कुनै विघ्न विना नै समाप्त भयो। तर बाबाले अझै उत्सव पूरा भएको छैन भनी माग अस्वीकृत गर्नुभयो।

भोलिपल्ट गोपालकाला उत्सव मनाइयो। त्यसपछि मात्र भोलुंगो उठाउने आज्ञा दिनु भयो। उत्सवमा दही-मिश्रित चिउरा एउटा माटाको भाँडामा भुन्ड्याइदिहन्छ र कीर्तन समाप्त भएपछि त्यो भाँडो फोरिदिइन्छ। अनि त्यो चिउरा श्रीकृष्णले ग्वालाहरूसँग गरे जस्तै गरी प्रसादको रूपमा सबैलाई वाँडिदिइन्छ। रामनवमी उत्सव यसरी नै दिनभरि चली नै रह्यो। दिनको समयमा दुई ध्वजाको जुलूस र रातको समयमा चन्दनको जुलूस वडो धूमधामको समारोह साथ निकालियो। यही समयपछि उरूसको उत्सव रामनवमीको उत्सवमा परिवर्तित हुन गयो।

दोश्रो वर्ष (सन् 1912) वाट रामनवमीको कार्यक्रमको सूचिमा वृद्धि हुन लाग्यो। श्रीमती राधाकृष्णमाईले चैत्रको प्रतिपदा (परेवा) वाट नाम-सप्ताह प्रारम्भ गरिदिइन्। (लगातार दिन रात 7 दिनतक भगवानको नाम लिनुलाई “नाम सप्ताह” भनिन्छ)। सबै भक्त यसमा पालैपालोसँग भाग लिने गर्थे। उनी पनि बिहान सम्मिलित हुने गर्थिन् देशको सबै भागमा रामनवमीको उत्सव मनाइने गरिन्छ। यसैले दोश्रो वर्ष हरिदास पाउने कठिनाइ फेरि खडा भयो। तर उत्सवको पहिले नै यो समस्या समाधान हुन गयो। पाँच, छ दिन पहिले नै महाजनीको बाला बुबासँग अकरमात् भेट हुन गयो। बुबा साहेब “आधुनिक तुकाराम” को नामले प्रसिद्ध थिए। यो वर्ष कीर्तनको काम उनीलाई नै सौपियो। तेश्रो वर्ष सन् 1913 मा श्री हरिदास (सातार जिल्लाका श्रीबाला बुबा सातारकर) वरुहद् सिद्ध कवटे गाउँमा प्लेगको प्रकोप भएकाले आफ्नो गाउँमा हरिदासको काम गर्न सक्तैनथे। यो वर्ष उनी शिरडीमा आए। काकासाहेब दीक्षितले उनको कीर्तनको लागि बाबाबाट अनुमति प्राप्त गरे। बाबाले पनि तिनीलाई यथेष्ट पुरस्कार दिनुभयो। सन् 1914 मा हरिदासको कठिनाइ बाबाले सधैंको लागि समाधान गरिदिनफ भयो। वहाँले यो कार्य स्थायी रूपले दासगणू महाराजलाई सौपिदिनु भयो। त्यसबेलादेखि उनले यो काम राम्रो तरिकाले सफलता र विद्वतापूर्वक पूरा लगनका साथ गर्दै रहे। सन् 1912 देखि उत्सवको अवसरमा मानिसहरूको संख्यामा उत्तरोत्तर वृद्धि हुन लाग्यो। चैत्र शुक्ल अष्टमीदेखि द्वादशीसम्म शिरडीमा मानिसहरूको संख्यामा यति बढी वृद्धि हुन जाने गर्थ्यो कि मानौं मौरीको चाका नै लागेको हो जस्तो हुन्थ्यो। पसलहरूको संख्यामा वृद्धि भयो। प्रसिद्ध पहलमानहरूको कुशतीहरू

हुन लाग्यो। गरीबहरूलाई ठूलो स्तरमा भोजन गराउन लागियो। राधाकृष्णमाईको धीर परिश्रमको फलस्वरूप: शिरडीलाई संस्थानको रूप मिल्यो। सम्पत्ति पनि दिन प्रतिदिन बढ्न लाग्यो। एउटा सुन्दर घोडा, पालकी, रथ र चाँदीका अरू वस्तु भाँडा, कुँडा, ऐना इत्यादि भक्तहरूले उपहारस्वरूप दिए। उत्सवको अवसरमा हात्ती पनि बोलाइन्थ्यो। सम्पत्ति धेरै नै बढ्यो, तर बाबा ती सबवाट सधैँभर उदासीन नै रहनु हुन्थ्यो। वहाँ सदैव त्यसलाई उपेक्षा (अनास्था) को नजरले हेनु हुन्थ्यो र सधैँको जस्तो साधारण वेशभूषा। लुगा अलंकार नै धारण गर्नु हुन्थ्यो। ध्यान दिन योग्य कुरा यो छ कि जुलूस तथा उत्सवमा हिन्दू मुसलमान दुबै संगसंगै कार्य गर्दथे। तर आजसम्म न उनीहरूमा कुनै विवाद (झगडा) भयो न कुनै मतभेद नै। पैले पैले त मानिसहरूको संख्या 5,000-7,000 लगभग नै हुन्थ्यो। तर कुनै वर्ष त यो संख्या 75,000 सम्म पुग्दथ्यो। तर पनि न कुनै विमारी फैलियो न कुनै दगा नै भयो।

मसजिदको जीर्णोद्धार :-

जसरी उरूस या मेला चलाउने विचार पहिले श्री गोपालगुडलाई आयो, त्यसरी नै मसजिदको जीर्णोद्धारको विचार पनि पहिले उनैलाई नै आयो। उनले यो कामको लागि ढुङ्गा जम्मा गरेर त्यसलाई वर्गाकार गराए। तय त्यो कामको श्रेय: उनीलाई प्राप्त हुनु थिएन। यो सुयश (सुकीर्ति) नानासाहेब चाँदारकरको निमित्त नै सुरक्षित थियो र भूईँको प्लास्टरको काम काकासाहेब दीक्षितको लागि। प्रारम्भमा बाबाले यी कामको लागि स्वीकृति दिनु भएन। तर स्थानीय भक्त म्हालसापतिले आग्रह गर्नाले बाबाको स्वीकृति प्राप्त भयो र एक रातमा नै मसजिदको पूरा भूईँ पक्का बन्यो। अहिलेसम्म बाबा एउटा टाटको टुकामा नै बस्नु हुन्थ्यो। अब त्यो टाटको टुकालाई त्यहाँबाट हटाएर त्यसको ठाउँमा एउटा सानो चक्ला ओछ्याइदिइयो। सन 1911 मा सभामण्डप पनि ठूलो परिश्रमपछि ठीक भयो। मसजिदको आँगन धेरै सानो र असुविधाजनक थियो। काकासाहेब दीक्षित आँगनलाई बढाएर त्यसको माथि छत बनाउन चाहन्थे। यथेष्ट धनराशी खर्च गरेर उनले फलामका खम्बाहरू, दलिनहरू र कैँचीहरू किनेर काम आरम्भ भयो। दिनरात परिश्रम गरेर भक्तहरूले खम्बाहरू जमीनमा गाडे। बाबा जब भोलिपल्ट चावडीबाट फर्कनु भयो, वहाँले ती

खम्बाहरूलाई उखेलेर फालिदिनु भयो र ज्यादै रिसाउनु भयो। वहाँले ती खम्बाहरूलाई उखेलेर फालिदिनु भयो र ज्यादै रिसाउनु भयो। वहाँले एक हातले खम्बा समातेर त्यसलाई उखेल्न लाग्नु भयो र अर्को हातले तात्याको फेटा (साफा) फुकाल्नु भई त्यसमा आगो लगाएर खाडलमा फेंकिदिनु भयो। बाबाका आँखा बलेका फिलिङ्गा जस्तै राता भए। कसैको पनि वहाँतिर आँखा उठाएर हेर्ने साहस हुँदैनथ्यो। सबै नाराभोसँग डराएर “अब के हुने हो” भनी विचलित हुन लागे। भागोजी शिन्दे (बाबाका एक कोरी भक्त) केही साहस गरेर अगाडि बढे, तर बाबाले तिनीलाई धक्का दिएर पछाडि धकेलिदिनु भयो। माधव रावको पनि त्यही गति भयो। बाबाले उनीमाथि पनि ईटका टुका फ्याँक्न लाग्नु भयो। वहाँलाई शान्त गराउन जाने सबैको त्यही दशा (अवस्था) भयो।

केही समयपछि बाबाको रिस शान्त भएपछि बाबाले एउटा पसलेलाई बोलाउनु भयो र एउटा जरी भएको फेटा किनेर आफ्नै हातले तात्याको शिरमा मानों उनलाई विशेष सम्मान दिएको जस्तो गरी बाँध्न लाग्नु भयो। यो विचित्र व्यवहार देखेर भक्तहरूलाई आश्चर्य लाग्यो। कुन अज्ञात कारणबाट बाबा यस्तो रिसाउनु भयो भन्ने उनीहरूले बुझ्न सकेका थिएनन्। वहाँले तात्यालाई किन पिट्नु भयो र उल्लिखेरै वहाँको रिस किन शान्त भयो? बाबा कहिले-कहिले अत्यन्त गंभीर तथा शान्त मुद्रामा रहनुहुन्थ्यो र बडो प्रेमपूर्वक वार्तालाप गर्ने गर्नु हुन्थ्यो। तर अकस्मात् नै कुनै देखिने कारण बिना नै रिसाउने गर्नु हुन्थ्यो। यस्ता अनेकौं घटना देख्नमा आइसकेका छन्। तर तीनमध्ये कुन चाहिँ लेखौं र कुन चाहिँ छोडौं भन्ने यो कुराको निर्णय गर्न सक्तैन थिएँ। यसैले जुनकमबाट ती कुराको संज्ञना आउँदै जान्छ त्यसरी नै तिनको वर्णन गरिने छ। अर्को अध्यायमा बाबा दिव्दु हो कि मुसलमान हो यसको विवेचना गरिनेछ। त्यस्तै वहाँको योग-साधन, शक्ति र अरू विषयहरूप्रति पनि विचार गरिनेछ।

श्री सद्गुरु साईनाथमा अर्पणहोस्।
मंगल होओस्॥ सप्ताह पारायण-प्रथम विश्राम।